

Friese bibliotheken als maatschappelijke signaleringsstructuur

Position paper ten behoeve van het Signalenoverleg Tweede Kamer | 28 mei 2026
Aangeboden door: Bibliotheken Mar en Fean in samenwerking met de Vereniging van Openbare Bibliotheken.

Inleiding

De Commissie voor de Verzoekschriften en de Burgerinitiatieven (CVB) organiseert een Signalenoverleg om beter zicht te krijgen op wat er leeft onder burgers en wat de overheid niet altijd bereikt. De Friese bibliotheken herkennen deze opgave nadrukkelijk.

In een samenleving die snel digitaliseert en complexer wordt, zien bibliotheken dagelijks waar inwoners vastlopen. Niet alleen bij praktische vragen over DigiD, toeslagen of zorgportalen, maar ook bij bredere vragen over meedoen, zelfstandigheid en vertrouwen in de overheid.

Als publieke basisvoorziening, wettelijk verankerd in de WSOB, bevinden bibliotheken zich op het snijvlak van leefwereld en systeemwereld. Juist daardoor functioneren zij als maatschappelijke infrastructuur waar signalen vroegtijdig zichtbaar worden. Vaak nog voordat problemen zichtbaar worden in beleid of systemen.

Juist in een tijd van snelle maatschappelijke veranderingen bieden bibliotheken iets wat steeds schaarser wordt: een publieke plek waar tijd, rust en persoonlijke aandacht beschikbaar zijn. Die laagdrempelige aanwezigheid maakt bibliotheken tot een essentieel onderdeel van het sociale weefsel. Juist daar worden vragen zichtbaar die anders tussen wal en schip vallen — vragen die inwoners niet snel stellen bij formele instanties of digitale loketten. Deze combinatie van toegankelijkheid, vertrouwen en continuïteit maakt de positie van bibliotheken uniek.

Wat bibliotheken zien

Aan de balie van de bibliotheek begint het vaak met een eenvoudige vraag: “Ik moet iets met mijn DigiD.”

In de praktijk blijkt dat zelden alleen een technische vraag. Achter zulke vragen gaan onzekerheid, schaamte, stress of verlies van regie schuil. Mensen raken het overzicht kwijt in een samenleving waarin communicatie met overheid, zorg en andere publieke voorzieningen steeds digitaler wordt georganiseerd.

Bibliotheken zien dagelijks signalen van:

- toenemende digitale uitsluiting;
- groeiende complexiteit van overheidsdienstverlening;

- onzekerheid rondom zorg en financiën;
- beperkte basisvaardigheden;
- gevoelens van eenzaamheid;
- afnemend vertrouwen in instituties.

Deze signalen worden zichtbaar in gesprekken die elders vaak niet ontstaan: niet in systemen of formulieren, maar in persoonlijk contact. Juist de laagdrempeligheid van de bibliotheek maakt dit mogelijk. Mensen kunnen binnenlopen zonder indicatie, verwijzing of afspraak.

De signalen beperken zich bovendien niet tot één doelgroep. Hoewel vragen rondom digitale overheid en zorg vaak zichtbaar worden bij oudere inwoners of mensen met beperkte basisvaardigheden, zien bibliotheken vergelijkbare patronen ook bij jongeren en jongvolwassenen.

In gesprekken en ontwerptrajecten met jongeren in de bibliotheek komen thema's naar voren als mentale druk, online veiligheid, financiële onzekerheid, huisvesting en het omgaan met een steeds complexere digitale samenleving. De onderliggende behoefte is vergelijkbaar: overzicht, vertrouwen, ondersteuning en een plek waar vragen zonder drempels gesteld kunnen worden.

Juist doordat bibliotheken inwoners in verschillende levensfasen ontmoeten, ontstaat een breed beeld van maatschappelijke ontwikkelingen die anders versnipperd zichtbaar blijven.

Fryslân: nabijheid en mienskip

Fryslân telt circa 660.000 inwoners, verspreid over veel kleine kernen en dorpen. Voorzieningen liggen vaak verder weg dan in stedelijke regio's en niet voor iedere inwoner is toegang vanzelfsprekend.

Tegelijkertijd kent Fryslân een relatief sterke vergrijzing en een grotere groep inwoners met beperkte basisvaardigheden. Juist in deze context groeit het belang van publieke plekken waar mensen dichtbij huis terechtkunnen voor ondersteuning, ontmoeting en ontwikkeling.

Daar staat tegenover dat Fryslân beschikt over een sterke sociale basis: het mienskipgevoel. De Friese bibliotheken bouwen hierop voort in hun ontwikkeling naar de mienskipsbibliotheek: een bibliotheek die niet alleen diensten aanbiedt, maar actief onderdeel is van de gemeenschap.

De kracht van de mienskipsbibliotheek

De Friese aanpak kenmerkt zich door langdurige aanwezigheid, samenwerking en relationeel werken. Bibliotheken werken intensief samen met gemeenten, welzijnsorganisaties, scholen, zorgpartners en vrijwilligersnetwerken. Daardoor ontstaat ruimte voor vertrouwen en voor de vraag achter de vraag.

Dat zien we bijvoorbeeld in leertrajecten rond digitale vaardigheden. Wat begint als hulp bij computervaardigheden groeit vaak door naar Digisterker, en vervolgens naar Digivitaler, waarin inwoners leren omgaan met patiëntportalen, zorgapps en online zorgomgevingen.

In deze trajecten gebeurt meer dan kennisoverdracht alleen. Mensen ontwikkelen zelfvertrouwen, bouwen vaardigheden op en vinden opnieuw aansluiting bij de samenleving. De bibliotheek biedt daarbij niet alleen een cursus, maar een plek waar inwoners kunnen terugkomen wanneer nieuwe vragen ontstaan.

Ook jongeren laten zien hoe belangrijk deze relationele aanpak is. In ontwerptrajecten rond digitaal burgerschap, mentale gezondheid en de overgang naar volwassenheid spraken jongeren open over thema's als huisvesting, financiële stress, online druk, privacy en gevoelens van eenzaamheid.

Deze gesprekken ontstaan niet vanzelf via loketten, websites of losse informatieavonden. Ze ontstaan op plekken waar tijd, vertrouwen en continuïteit aanwezig zijn.

Bibliotheken als toegang tot de systeemwereld

De Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) maken zichtbaar hoe groot de afstand tussen inwoners en publieke systemen soms is geworden.

Mensen lopen vast bij DigiD, toeslagen, zorgportalen of online aanvragen. Wat bibliotheken daarbij zien, is dat veel inwoners niet geholpen zijn met uitsluitend informatie. Zij hebben behoefte aan begeleiding, overzicht en een plek waar zij kunnen terugkomen.

Bibliotheken vervullen binnen deze maatschappelijke infrastructuur nadrukkelijk een verbindende en verwijzende rol. Inwoners komen vaak binnen met een concrete vraag, maar blijken ondersteuning nodig te hebben op meerdere leefgebieden tegelijk. De bibliotheek helpt inwoners niet alleen direct verder, maar verbindt hen ook met passende partners binnen het lokale netwerk van zorg, welzijn, onderwijs en overheid.

Tegelijkertijd onderscheiden bibliotheken zich door hun kracht in informeel leren. Ontwikkeling verloopt in de praktijk zelden via één cursus of één loket. In de bibliotheek

ontstaan doorlopende leerpaden waarin inwoners stap voor stap vaardigheden, zelfvertrouwen en zelfstandigheid ontwikkelen.

Juist deze combinatie van toegankelijkheid, informeel leren en lokale verbinding maakt bibliotheken tot een unieke schakel binnen de publieke infrastructuur.

Een centrale les uit de mienshipsbenadering is dat de werkelijke vraag vaak pas zichtbaar wordt in de relatie. De vraag “Ik moet iets met mijn DigiD” blijkt in werkelijkheid een vraag over meedoen, zelfstandigheid en vertrouwen.

Conclusie

Het zichtbaar maken van maatschappelijke signalen vraagt om meer dan systemen of procedures. Het vraagt om publieke plekken waar mensen zich gezien voelen, waar vertrouwen kan ontstaan en waar ervaringen bespreekbaar worden.

Friese bibliotheken vervullen deze rol dagelijks. Zij signaleren maatschappelijke ontwikkelingen vroegtijdig, verbinden inwoners met passende ondersteuning en versterken vaardigheden via informele leerpaden.

Juist in een samenleving waarin publieke dienstverlening complexer en digitaler wordt, groeit het belang van deze lokale maatschappelijke infrastructuur.

Wij roepen de Tweede Kamer op om bibliotheken nadrukkelijk te erkennen als maatschappelijke signaleringsstructuur binnen het publieke domein. Dat vraagt om:

- structurele en langdurige financiering;
- ruimte voor relationeel en lokaal werken;
- erkenning van bibliotheken als publieke infrastructuur;
- betrokkenheid van bibliotheken bij beleid rond digitalisering, participatie en bestaanszekerheid.